

Riigikogu otsuse „Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil EUNAVFOR ASPIDES“ eelnõu seletuskiri

Sissejuhatus

Käesolev Riigikogu otsuse eelnõu võimaldab panustada kuni kolme kaitseväelasega Euroopa Liidu (EL) sõjalisele operatsioonile EUNAVFOR ASPIDES (European Union's Naval Force Operation ASPIDES) Punase mere regioonis. Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kaitseministeeriumi poliitika planeerimise osakonna nõunik Pearu Pirsko (pearu.pirsko@kaitseministeerium.ee) ning vastutav jurist on Kristel Urke (kristel.urke@kaitseministeerium.ee). Eelnõu seletuskirja on keeleliselt toimetanud Luisa Tõlkebüroo eesti keele toimetaja Tiina Alekõrs (tiina@luisa.ee).

EUNAVFOR ASPIDES

Huthi mässulised on alates 2023. aasta oktoobrist suunanud oma arvukad rünnakud laevade vastu Punasel ja Araabia merel ning Adeni ja Omaani lahes. Sellised rünnakud seavad ohtu meremeeste elu laevadel ning piiravad meresõiduvabadust ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) mereõiguse konventsioonis (United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS) sätestatud õigust läbida transiidi eesmärgil väinu, mida kasutatakse rahvusvaheliseks meresõiduks. Huthide rünnakud pärsivad kaubanduslikku meresõitu ning kahjustavad paljude EL-i ja Punase mere regiooni riikide majandust.

EL-i nõukogu moodustas seoses Punase mere kriisiga 8. veebruari 2024. aasta otsusega 2024/583 merendusjulgeoleku operatsiooni EUNAVFOR ASPIDES, et kaitsta meresõiduvabadust. Operatsioon alustas tegevust 19. veebruaril 2024. Operatsiooniala moodustavad Bab el Mandebi ja Hormuzi väina, Punase ja Araabia mere ning Adeni, Omaani ja Pärsia lahe rahvusvahelised veed.

Sõjalise operatsiooni EUNAVFOR ASPIDES eesmärk on saavutada mereline kohalolek ja olukorratadlikkus operatsioonialal ning tagada meresõiduvabadus Punasel merel koostöös samameelsete merejulgeoleku tagajatega. Peamisteks ülesanneteks on kaitsta aluseid rünnakute eest ning eskortida neid kogu operatsiooniala piires, tagades seeläbi aluste turvalisuse ja meresõiduvabaduse. Operatsiooni esialgseks kestuseks on kavandatud üks aasta, kuid vajaduse korral seda pikendatakse. Operatsiooni lõppeesmärk on taastada Punase mere piirkonnas meresõiduvabadus. Operatsioon on rangelt kaitsva iseloomuga ehk selle raames ei korraldata sõjalisi lööke, sealhulgas maismaa sihtmärkide pihta.

Operatsiooni ülem on juhtriigi Kreeka kommodoor Vasileios Gryparis ja tema asetäitja ametikohale on määratud Prantsusmaa mereväekapten Geffroy Roussel. Operatsiooni peakorter (Operation Headquarters – OHQ) asub Kreekas Larissas. Operatsioonivägede staap (Force Headquarters – FHQ) tegutseb 2024. aasta juunist Hollandi mereväe alusel. Alustega panustavad operatsiooni tegevusse teiste hulgas Kreeka, Prantsusmaa ja Saksamaa.

Eesti panus

Eesti üks prioriteete on osaleda EL-i ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika elluviimisel ning arendada koostööd strateegiliste EL-i ja Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (*NATO*) lõunatiiva liitlastega. Operatsioonil osalemine aitab tagada rahvusvahelist julgeolekut ja annab väärtusliku operatsioonilise väljundi Eesti mereväele.

Eesti plaanib operatsioonile panustada ühe kaitseväelasega. Eesti kaitseväelane täidab operatsioonivägede staabi lahinguvalve vahetuse ülema abi ametikohta, kelle ülesanne on seirata olukorda operatsioonide juhtimise keskses, et tagada olukorradeadlikkus ülemale, staabile ja teistele asjaosalistele. Säilitamiseks pändlikkus Euroopa Liidu operatsioonil osalemiseks, taotleme operatsioonile ASPIDES mandaati kuni kolme kaitseväelasega panustamiseks.

Õiguslik alus

Operatsioon EUNAVFOR ASPIDES on algatatud Euroopa Liidu lepingu artiklite 42 ja 43¹ alusel. Operatsiooni tegevus põhineb enesekaitseõigusel ning on joondatud ÜRO resolutsiooniga 2722, mis nõuab Huthi mässulistelt rünnakute lõpetamist ja tunnistab enesekaitseõigust selliste rünnakute vastu kooskõlas rahvusvahelise õigusega. Selleks, et tagada isikkoosseisu (sealhulgas Eesti lähetatavate kaitseväelaste) privileegid, immuniteet ja lisagarantiid OHQ-s, rakendatakse Euroopa Liidu SOFA-t² ning FHQ puhul lipuriigi õigust ja sõlmitavaid vastuvõtva riigi toetuse kokkuleppeid.

Operatsioonil osalemise õiguslik alus on riigisisese õiguses riigikaitseeaduse (edaspidi *RiKS*) § 30 punkt 2, kuna tegemist on ÜRO põhikirja VI ja VII peatükis sätestatu alusel rahu ja julgeoleku säilitamise või taastamise eesmärgil korraldatava sõjalise operatsiooni või rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtete ja normidega kooskõlas oleva muu sõjalise operatsiooniga.

Vabariigi Valitsus otsustas 1. aprillil 2024 alustada operatsioonil osalemist RiKS-i § 34 lg 4 alusel, andes Kaitseväele korralduse panustada operatsioonile EUNAVFOR ASPIDES kuni kolme kaitseväelasega. Kaitseväe edasine kasutamine samal operatsioonil otsustatakse RiKS-i § 34 lõikes 1 sätestatud korras.

Panustamisega seotud kulu

2025. aastal on operatsioonil EUNAVFOR ASPIDES osalemisega seotud Kaitseväe tegevuskulude maht hinnanguliselt 71 269 eurot (käibemaksuta), mis kaetakse Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarvest.

¹ Euroopa Liidu lepingu artiklites 42 ja 43 on sätestatud liikmesriikide ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika elluviimise alused, et edendada Euroopa Liidu eesmärke ning kaitsta liidu huve, sealhulgas tagada ja tugevdada rahvusvahelist julgeolekut, kaasates vajaduse korral liikmesriikide sõjalisi vahendeid, et viia läbi ka väljaspool Euroopa Liitu toimuvaid operatsioone.

² Euroopa Liidu liikmesriikide kokkulepe, milles käsitletakse Euroopa Liidu institutsioonidesse lähetatud sõjalise ja tsiviilkoosseisu liikmete staatust ning peakortereid ja vägesid, mis võidakse anda Euroopa Liidu kasutusse selleks, et ette valmistada ja täita Euroopa Liidu lepingu artikli 17 lõikes 2 viidatud ülesandeid, sealhulgas õppuste jaoks, ning selles kontekstis Euroopa Liidu kasutusse antud liikmesriikide sõjalise ja tsiviilkoosseisu liikmeid.

Eelnõu koostöölastamine

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemis koostöölastamiseks Justiitsministeeriumile. Välisministeerium ja Rahandusministeerium on eelnõu märkusteta koostöölastanud ning arvamuse on avaldanud Kaitsevägi.